

D. 3897

(200412) 111-509, 1. s.

18 Mart 2016

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

BURSA'NIN KÜLTÜR TARİHİNİ AYDINLATANLAR-1

M. ŞEMSEDDİN ULUSOY

■ 2016, Bursa'nın fethinin 690. yılı. Dolayısıyla yaklaşık yedi yüz yıldan beri bu şehirde ve bu şehirle ilgili kaleme alınan her eser konumuzu ilgilendirmektedir.

Bu şehrin siyasi, iktisadi, askerî, ilmi, dinî, bedîî hayatı kültür tarihini oluşturmaktadır. Yüzlerce alim, arif ve sanatkar bu hayata katkıda bulunmuş, emek ve omuz vermiştir. Kimi yazarak çizerek, kimi konuşarak kimi de icra ederek bu kutlu kervana katılmıştır.

XX. Yüzyılda yaşayanların kaleme aldığı eserler ise bir nevi "icmal" olmuş, daha önceki yıllarda yazılan eserlerle yollarını aydınlatanlar, zincire yeni halkalar ilave etmişlerdir. Bu noktada öne çıkan üç isim şunlardır:

1. M. Şemsetdin Ulusoy
2. Kâmil Kepecioğlu
3. Kâzım Baykal

2016, aynı zamanda Mehmet Şemsetdin Efendi'nin vefatının 80. yılı. İlk olarak O'nun vefatından hemen sonra kaleme alınan bir yazıyı aktarıyoruz. O'nu bizzat tanıyan bir gazetecinin tesbitlerini naklederek onu tanıtmaya çalışacağız. Parantez içi açıklamalar ve dibnotlar bize aittir.

M. ŞEMSEDDİN ULUSOY

Rıza Rüşen Yücer¹

Mehmet Şemsettin Ulusoy'u herkes 'Mısırî Tekkesi Şeyhi' olarak tanır. Ben onu şeyh iken tanımadım. Gerçi kendisi bir tekkenin şeyhliğini yapıyordu. Fakat bu nihayet babasından kalma bir mirasın muhafazasından başka bir şey değildi.

Rahmetli ile tanışmamız bir kavga ile başlamıştır. Tekkelerin kapatıldığı seneydi. Buralardaki bütün kitapların Maarife (Millî Eğitim Bakanlığına) devredilmesi hakkında bir karar çıkmıştı. Mısırî tekkesinde birçok kıymetli kitap bulunduğunu ve şeyhin bunları sakladığını bize haber verdiler.

O vakit Arkadaş² gazetesini çıkarıyordum. Gazeteye, Mısırî Tekkesi şeyhine çatan bir yazı koyduk. Bize cevap verdi. Kitapların şahsî malı olduğunu bildirdi. Tekrar hücum ettik. Beni ziyarete geldi ve bu çatışmadan bir tanışma doğdu. Aramızda kurulan ahbaplık gün geçtikçe kuvvetlendi!

Halkevindeki tarih çalışmalarına kadar o, daha ziyade kendi kendine yaşayan münzevî bir kitap meraklısı idi. Köşesine çekilir, okur ve yazardı. Ziyaret edilmekten pek hoşlanırdı.

Bursa tarihi üzerindeki derin bilgisi alakalıların malumu olduğundan ara sıra Bursa'ya gelen Halil Ethem, Nüzhet Sabit gibi değerli zevat ziyaretine giderlerdi.

Mehmet Şemsettin Ulusoy nevi şahsına münhasır, cidden orijinal bir tip olarak yaşamıştır. O kadar ki Bursa'ya Piyerloti zihniyetiyle gelen ecnebler O'nu, şark dekorları için bir motif halinde gördüklerinden fotoğrafını çekerlerdi!

Klasik bilgiler gibi her şeyi ince eleyip sık dokur, fakat bir defa da kanaat getirdi mi, fikir ve mütalaasından kolay kolay dönmezdi. İtikatlarında olduğu kadar itiyatlarında (alışkanlıklarında) da muhafazakârdı. Mesaha mikeyası (uzunluk ölçüsü) olarak hiçbir zaman metreyi kullandığını görmedim. Daima adımı (adımlayarak ölçmeyi) tercih ederdi. Niçin böyle yaptığını sorduğum vakit bana:

- Ayaklarıma daha çok itimadım var da ondan, diye cevap vermişti.

Onun için gelişigüzel neşriyata, tarih kitaplarındaki mürettip ve müellif hatalarına çok sinirlenirdi. Bu asabiyet O'na Mi'yar-ı Şemsî isimli eseri yazdırmıştı.

Mi'yar-ı Şemsî'nin bir kısmını bizim Yeni Fikir³

¹ Şemsetdin Mısırî'nin vefatından sonra yayınlanan bu ilk yazı Bursa ve İstanbul'da gazetecilik yapan Rıza R. Yücer tarafından kaleme alınmıştır. Bursa'da yayınlanan Yeni Fikir ve Arkadaş gibi gazetelerde Halkevi'nin yayın organı Türkün/Uludağ dergilerinde yazılan çıkan Yücer 1959 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Bk. Bursa Ansiklopedisi, hzn. Yılmaz Akkılıç, c. IV, s. 1757.

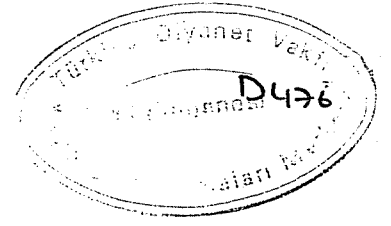
² 02.08.1922 günü yayın hayatına başlayan haftalık siyasi gazete, sahibi Salih Münir, başyazarı Rıza Rüşen.

³ 1925'te Bursa'da yayınlanan Yeni Fikir gazetesinin sahibi Mehmet Süreyya, yazı işleri müdürü Rıza Rüşen.

Cemâl ile Celâl arasında geçen bir ömür

MEHMET ŞEMSEDDİN ULUSOY

MUSTAFA KARA

1326 – 1926 yılları arasında Bursa'da yaşayan yüzlerce mutasavvıftan en çok eser yazan hangisidir sorusunun cevabı bellidir: İsmail Hakkı Bursevî. Aynı tarihler arasında Bursa'da hizmet veren kalem erbabı sufilerden bu şehrin kültürü ile ilgili en çok eser veren kimdir sorusunun cevabı ise Mehmet Şemseddin Ulusoy'dur. Ulu Camii'nin kible tarafında bugünkü PTT'nin olduğu yerde XVII. yüzyılda Niyazi-i Mısri tarafından kurulan dergâhın son şeyhi olan Mehmet Şemseddin Efendi 1283 / 1867 yılında burada doğmuştur. Babası İsmail Nazif Efendi'nin memuriyetleri sebebiyle tahsiline Aydın'da başlamış, İzmir'de devam etmiş ve 1297 / 1879 yılında Mihaliç Rüştüyesi'nden birincilikle mezun olmuştur.

Halvetiye tarikatının Mısıriye koluna mensup olan dergâh onun "ilk mekteb"i olmuş, aile çevresinde var olan tasavvufi atmosferi, dönemin Bursa'sında tanınan âlim ve ariflerin ders halkalarına katılması manevî dünyasını zenginleştirmiştir. Burada babasından sonra özellikle Abdullah Münzevî dergâhının son şeyhi Mustafa Vahyi Efendi zikredilmelidir. Akaid ve tasavvuf başta olmak üzere İslamî ilimlerde derinleşmesi, tanışması Mustafa Vahyi Efendi'nin himmetiyle olmuştur. (öl. 1925) *Yadigâr-ı Şemsî*'de verilen bilgiye göre Vahyi Efendi vefat ettiği günlerde tekkeleri kapatan 677 sayılı kanun çıktığından onun cenazesi Ulu Cami'de kılınıktan sonra zikir ve tevhid ile defnedilen son şeyh olmuştur.¹ Ulusoy ilk hocasının vefatına tarih düşürmek için kaleme aldığı yedi beyitlik şiirin ilk ve son beyti şöyledir:

*Münzevî dergâhı şeyhi idi bu zât-ı kerim
Nakşibendî mesleğin neşrederdi sâl ü mah*

*Söyledim Şemsî-i Mısri ona bir tarih-i tam
Oldu Şeyh Vahyi Efendi vâsil-ı bezm-i ilâh
1 Teşrinisânî 1341*

Mısri'nin hayatındaki üçüncü önemli şahsiyet Atinalı Ali Rıza Efendi dergâhı olarak bilinen ve bugünkü Ticaret Lisesi'nin olduğu yerde bulunan tekkenin şeyhi Mustafa Lütfullah Efendi'dir. (öl. 1321 / 1903) Seyr u sülûk adı verilen tasavvuf terbiyesine bu zatın yanında 18 Şaban 1305 / 30 Nisan 1888 tarihinde başlamış ve 5 Cemaziyevvel 1318 / 31 Ağustos 1900 tarihinde tamamlamış, icazetnamesini almıştır. Niyazi-i Mısri ile ilgili *Tuhfetu'l-Asri fi menakibi'l-Mısri* isimli eseri kaleme alan (Bursa, 1321) Mustafa Lütfi Efendi'nin bugün mevcut olmayan mezar taşında şu manzumesi yazılı idi:

*Geçmişim yetmiş yaşını çekmişim dünyadan el
Ayak altında bu cisminin hâk ile yeksan olur*

*Zâirin-i hangâh edip ziyaret kabrimi
Fatihayla yâd edilsin ruhumuz şadan olur*

*Abd-i âsî bâb-ı Mevlâ'da rıza eyler taleb
Râci-i lutfu olan müstevcib-i gıfran olur.*

Şemseddin Efendi on iki yıl süren tasavvufi eğitiminin detaylarını da yedi merhale halinde vermektedir:

1. 18 Şaban 1305. Birinci ism-i şerif ile bazı vir-din telkini
2. 23 Recep 1306. İkinci ism-i şerif ile bazı vir-din telkini
3. 3 Zilkade 1306. Üçüncü ism-i şerif ile fûrû'un telkini
4. 19 Rebiulahir 1308. Dördüncü ism-i şerif ile fûrû'un telkini
5. 24 Cemaziyevvel 1310. Beşinci ism-i şerif ile fûrû'un telkini (1 Recep 1310. İlbâs-ı tac ve hurka edilmesi, akşamı Regaib kandilinde cemi-yet icrası)
6. 23 Rebiulevvel 1318. Altıncı ism-i şerif ve bazı fûrûat-ı esma telkini
7. 5 Cemaziyelahir 1318. Yedinci ism-i şerif ile fûrûat telkini

1 Receb 1310 tarihine tesadüf eden Regaib kandilinde Mısri dergâhına postnişin olan Şemseddin Efendi'nin hayatında yeni bir sayfa başlamıştır. Bu tarihten itibaren talip olanlara tasavvufi yolculuğun esaslarını öğretirken, diğer taraftan bu şehrin kültürü ile ilgili kaleme almayı düşündüğü eserlerin projelerini de yapmaya başlamıştır. Cami, medrese, tekkelerden mezar taşlarına varıncaya kadar bütün kültür ve tabiat varlıklarını tek tek ele alan ve tanıtan eserlerinin, makalelerinin –bırakınız yayımlanmasını- tam bir dökümüne bile sahip değiliz.²

Şemseddin Efendi'nin doğduğu yıllarda İstanbul'da Şeyhulislamlığa bağlı olarak kurulan Meclis-i Meşayih, tekkelerin yönetimi ve şeyhlerin yetişmesinden mesuldü. Mısri şeyhi 22 Rebiulevvel 1307 / 16 Nisan 1889 tarihinde Meclis-i Meşayih'in üyelerinin huzurunda verdiği imtihanı da başarı ile neticelendirmiştir. Çerkeşşeyhizâde Tefvîk Efendi'nin başkanlığındaki imtihan heyetinden ismen hatırladığı tekke şeyhleri şunlardır:

Ruşen Efendi: Hudayi dergâhı şeyhi
Ahmed Efendi: Merkez Efendi dergâhı şeyhi
Kemâl Efendi: Balat şeyhi
Ali Efendi: Kasımpaşa Mevlevîhanesi şeyhi
Rıza Efendi: Neccarzâde şeyhi

Limni yolculukları

Şemseddin Efendi'nin önem verdiği konulardan biri de Limni Adası'nda bulunan Niyazi-i Mısri'nin kabrini ziyaret etmektir. 1889 – 1908

yılları arasında yedi defa gerçekleşen bu ziyaretlere *Dildar-ı Şemsî* isimli eserini tahsis etmiş, bu vesile ile kaybolmaya yüz tutmuş birçok bilgi ve belge bize ulaşmıştır. Söz konusu seyahatlerin hicri takvime göre başlangıç tarihleri şöyledir:

1. 11 Şevval 1307
2. 15 Şevval 1313
3. 23 Cemaziyevvel 1316
4. 14 Cemaziyevvel 1318
5. 9 Safer 1320
6. 8 Safer 1322
7. 18 Rebiulevvel 1326

Limni seyahatleri adalardaki tasavvufi hayatın son temsilcileri hakkında bilgi verdiği gibi daha geniş anlamda dinî ve ictimai hayatın farklı tezahürlerine de ışık tutmuştur. Özellikle Mısri'nin türbesinin yanında icra edilen toplu zikirlerde yaşanan coşkudan dolayı Şeyh Efendi'nin duyduğu memnuniyet şu cümlesinde açığa çıkmaktadır: "Limni yerinden oynuyor."³

Şemseddin Efendi'nin Limni'de unutulmaz ve tadına doyum olmaz hatıraları olduğu için Adaların elimizden çıkmasına çok üzülünmüş ve bir gün tekrar o eski günleri yaşayacağı umudunu beslemiş, bunun için dua etmiştir. 1927 tarihli şiirlerinde bu duyguları görmek mümkündür.

*Yedi defa kabul etti ziyaret eyledim pirim
Ne çare şimdi mehçür-i ziyaret olmuşam nâlan*

*Hudaya eylerim her dem teşekkür lütfına zira
Müşerref eyledi Şemsî kıluna eyleyip ihsan*

*Niyazım rûz u şeb Hak'dan iade oluna Limni
Yed-i düşmandan istirdât edile lutfedip Rahmân*

*Hayli demdir oldu mehçür-i ziyaret Şems-i din
Himmet eyle Limni'yi etsin iade ol Muîn*

*Bab-ı Hakdır babımızda Şems-i din eyler niyaz
Destgir ol sırr-ı tevhid ile olsun fâizîn*

Bir başka erguvan faslı

Evliya Çelebi, *Seyahatname*'sinde Emir Sultan tekkesi etrafında oluşan ve "Erguvan faslı" diye kutlanan bir bahar şenliğinden bahsetmektedir. Benzer bir şenlikten Şemseddin Efendi de söz etmektedir. Haziran ayının başlarında icra edilen bu fasıl sebebiyle Bursa'nın özellikle dağ ilçeleri ve Tavşanlı'dan kadınlı erkekli kalabalık bir derviş gurubu Bursa'ya gelir, her gece farklı bir tekkede kalarak sabahlara kadar zikir u tevhid ederlerdi. Bu fasıl zamanla resmî bir hüviyet kazanmış, misafirler için program düzenlenmiş,

Can Ulusoy¹

Galatasaray Üniversitesi, Siyaset
Bilimi Bölümü, Doktora Öğrencisi

ISAM 207437

ulusoy, Mehmet Şemseddin
200412

MADDE YAYIMLANDIKTAN
KİPA GELEN DOKÜMAN

Bir Aydın Olarak Mehmed Şemseddin Ulusoy

22 Şubat 2016

Son yüz elli yıllık tarihsel sürecimizi aydınlar üzerinden okurken, zihnimizde kesif bir biçimde ayrılan gelenekçi² ve modern aydın tasnifinin hayat içerisinde bu kadar keskin bir karşılığa tekabül etmediğini teslim etmek gerekir. Türk tefekür tarihi içinde yer almış olan aydınlara yönelik biyografik çalışmaların hâlâ son derece yetersiz oluşu, zihin dünyamızda ön kabul olarak kurucu rol oynayan soyutlamaların tartışmasız bir biçimde siyasal söyleme aktarılması neticesini verir. Oysaki kadim kültürün bilgisine haiz olan şahsiyetlerin, kendilerini modern karşısında “geleneksel”in temsilcisi olarak sunmuş olmalarını ne kadar söyleyebiliriz? Üstelik gelenekten anlaşılan, geçmişten tevarüs edilenler midir yoksa modernliğin zapt-u rapt altına almaya çalıştığı bir toplumsal yapıda -bunu hegemonya süreci olarak da okumak mümkündür- statülerinin kaybindan endişe duyan seçkinlerin, bir karşı eylem stratejisi çerçevesinde oluşturdukları dayanak mıdır?³ Bu manada, “gelenekçiler” tarafından yeniden üretilen “gelenek,” kadim dünya içinde teneffüs edilen hayata tam olarak karşılık geldiğini asla iddia edemeyeceğimiz bir belirlenimdir. Çünkü modernlik ile karşılaşmalar neticesinde “gelenekçilerin” “gelenek”e atfettikleri değışmezlik iddiası tarih dışıdır.⁴ “Gelenekçilik” elit dönüşümü ile birlikte yürüyen hegemonya mücadelesine karşı bir duruş ve eylem olarak anlamlıdır. Nora'nın tabiriyle söylesek “artık olmadığımız şeyin ışığında ne olduğumuzun açıklanışıdır.”⁵ Bunun dışında kişinin kadim kültürün bilgisine vakıf olması ve göreneğin yaşatıcısı olması hasebiyle kendisini gelenekselci ya da gelenekçi olarak tanımlaması ne kadar mümkündür? Üstelik bu hegemonya tesisi süreci içinde dahi kişilerin kendilerini, gelenekçi ve modern olarak tanımlamalarının, hegemonik bir söylem oluşturma bağlamı dışında, hayat karşısında ne kadar karşılığı bulunabilir? Hasan Ali Yücel nereye kadar moderndir ve nereye kadar gelenekçidir? Aynı soruyu Mehmet Âkif için de rahatlıkla sorabiliriz sanırım.

Bütün bu saptamalar, Türk siyasal hayatına da damgasını vurduğu söylenen gelenekçilik – ilericilik kampaşmasının topekün inkarı değildir. Baha Tevfik, Beşir Fuat, Celâl Nuri gibi Batıcılar ile Filibeli

Abstract

As a Intellectual Mehmed Şemseddin Ulusoy

The aim of this work is to discuss intellectual identity of Mehmed Şemseddin Ulusoy the last sheikh of Misri Lodge who had contributed the largest amount of books about Bursa as a religious scholar during his time.

Mehmed Şemseddin Ulusoy as a part of traditional World that we know, also among leaders of modernization in Bursa had carried both qualities despite of Ottoman Empire turmoil. After 1925 state policy changed towards sheikhs and religious leaders with attempt to reduce their credibility via bureaucrats and elites. However, he kept his studies by adapting new conditions.

Can Ulusoy, the son of Ali Meeddüddin Ulusoy who is the grandson of the last sheikh of Misti Lodge Mehmed Şemseddin Ulusoy.

¹Can Ulusoy, Misti Dergâhı son postnişini Mehmed Şemseddin Ulusoy'un torunu Ali Meeddüddin Ulusoy'un oğludur.

²Graunsci'nin aydın sınıflandırması içinde yer alan “geleneksel aydın”ı kastetmiyoruz. Gelenekçi aydın, “gelenekğin icadı” noktasında, epistemolojik olarak “ilericiler”den daha az modern değildir.

³Özellikle Abdullah Laroui'nin bu bağlamdaki sorgulamaları için bkz. Abdullah Laroui, *Tarihselcilik ve Gelenek: Arap Aydınlarının Kıvılcığı*, Vadi Yayınları, Ankara, 1993, s. 64-73.

⁴Eric Hobsbawm, “Giriş: Gelenekleri İcat Etmek”, *Gelenekğin İcadı*, Der. Eric Hobsbawm – Terence Ranger, Çev. Mehmet Murat Şahin, Agora Yayınları, İstanbul, 2006, s. 3.

⁵Pierre Nora, *Hafıza Mekânları*, Çev. Mehmet Emin Özcan, Dost Kitabevi, Ankara, 2006, s. 30.

Can Ulusoy¹

Galatasaray Üniversitesi, Siyaset
Bilimi Bölümü, Doktora Öğrencisi

İSAM 207437

ulusoy Mehmet Şemseddin
200412

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Bir Aydın Olarak Mehmed Şemseddin Ulusoy

22 Subat 2014

Son yüz elli yıllık tarihsel sürecimizi aydınlar üzerinden okurken, zihnimizde kesif bir biçimde ayrılan gelenekçi² ve modern aydın tasnifinin hayat içerisinde bu kadar keskin bir karşıtığa tekabül etmediğini teslim etmek gerekir. Türk tefekkür tarihi içinde yer almış olan aydınlarla yönelik biyografik çalışmaların hâlâ son derece yetersiz oluşu, zihin dünyamızda ön kabul olarak kurucu rol oynayan soyutlamaların tartışmasız bir biçimde siyasal söyleme aktarılması neticesini verir. Oysaki kadim kültürün bilgisine haiz olan şahsiyetlerin, kendilerini modern karşısında "geleneksel" in temsilcisi olarak sunmadıklarını ne kadar söyleyebiliriz? Üstelik gelenekten anlaşılan, geçmişten tevarüs edilenler midir yoksa modernliğin zapt-u rapt altına almaya çalıştığı bir toplumsal yapıda -bunu hegemonya süreci olarak da okumak mümkündür- statülerinin kaybindan endişe duyan seçkinlerin, bir karşı eylem stratejisi çerçevesinde oluşturdukları dayanak mıdır?³ Bu manada, "gelenekçiler" tarafından yeniden üretilen "gelenek," kadim dünya içinde teneffüs edilen hayata tam olarak karşılık geldiğini asla iddia edemeyeceğimiz bir belirlenimdir. Çünkü modernlik ile karşılaşmalar neticesinde "gelenekçilerin" "gelenek" e atfettikleri değışmezlik iddiası tarih dışıdır.⁴ "Gelenekçilik" elit dönüşümü ile birlikte yürüyen hegemonya mücadelesine karşı bir duruş ve eylem olarak anlamlıdır. Nora'nın tabiriyle söylesek "artık olmadığımız şeyin ışığında ne olduğumuzun açıklanışıdır."⁵ Bunun dışında kişinin kadim kültürün bilgisine vakıf olması ve görevi yaşatıcısı olması hasebiyle kendisini gelenekselci ya da gelenekçi olarak tanımlaması ne kadar mümkündür? Üstelik bu hegemonya tesisi süreci içinde dahi kişilerin kendilerini, gelenekçi ve modern olarak tanımlamalarının, hegemonik bir söylem oluşturma bağlamı dışında, hayat karşısında ne kadar karşılığı bulunabilir? Hasan Âli Yücel nereye kadar moderndir ve nereye kadar gelenekçidir? Aynı soruyu Mehmet Âkif için de rahatlıkla sorabiliriz sanırım.

Bütün bu saptamalar, Türk siyasal hayatına da damgasını vurduğu söylenen gelenekçilik - ilerçilik kampaşmasının topekün inkârı değildir. Baha Tevfik, Beşir Fuat, Celâl Nuri gibi Batucılar ile Filibeli

Abstract

As an Intellectual Mehmed Şemseddin Ulusoy

The aim of this work is to discuss intellectual identity of Mehmed Şemseddin Ulusoy the last sheikh of Misri Lodge who had contributed the largest amount of books about Bursa as a religious scholar during his time.

Mehmed Şemseddin Ulusoy as a part of traditional World that we know, also among leaders of modernization in Bursa had carried both qualities despite of Ottoman Empire turmoil. After 1925 state policy changed towards sheikhs and religious leaders with attempt to reduce their credibility via bureaucrats and elites. However, he kept his studies by adapting new conditions.

Can Ulusoy, the son of Ali Meeddüddin Ulusoy who is the grandson of the last sheikh of Misri Lodge Mehmed Şemseddin Ulusoy.

¹Can Ulusoy, Misri Dergâhi son postnişini Mehmed Şemseddin Ulusoy'un torunu Ali Meeddüddin Ulusoy'un oğludur.

²Gramsci'nin aydın sınıflandırması içinde yer alan "geleneksel aydın" ı kastetmiyoruz. Gelenekçi aydın, "gelenekçi icadı" noktasında, epistemolojik olarak "ilerçiler"den daha az modern değildir.

³Özellikle Abdullah Laroui'nin bu bağlamdaki sorgulamaları için bkz. Abdullah Laroui, *Tarihçilik ve Gelenek: Arap Aydınlarının Krizi*, Vadi Yayınları, Ankara, 1993, s. 64-73.

⁴Eric Hobsbawm, "Giriş: Gelenekleri İcat Etmek", *Gelenekçi İcadı*, Der. Eric Hobsbawm - Terence Ranger, Çev. Mehmet Murat Şahin, Agora Yayınları, İstanbul, 2006, s. 3.

⁵Pierre Nora, *Hafta Mekanları*, Çev. Mehmet Emin Özcan, Dost Kitabevi, Ankara, 2006, s. 30.

Ulusoy, Mehmet Semsettin (2004/2)

MİSRÎ DERGÂHI SON ŞEYHİ: ŞEMSEDDİN EFENDİ'NİN BAZI TAHMİSLERİ

Mustafa KARA

Halvetiye'nin Mısriyye kolunun piri kabul edilen Niyazî-i Mısrî tarafından Bursa'da kurulan dergâhın son şeyhi Mehmed Şemseddin Ulusoy (ö. 1936) aynı zamanda divan sahibi şairlerimizden biridir.

Bilindiği gibi tahmis daha önce başka bir şairin yazdığı gazelin her beytinin önüne aynı vezin ve anlamda üç mısra ilave etmekle oluşan bir şiir türüdür. Bu bir nevi o şiirin şerh ve açıklaması olmaktadır.

Şemseddin Efendi'nin elimizde olan müellif nüshası *Divan*'ında pek çok tahmis yer almaktadır. Bu tahmislerin büyük çoğunluğu ise tahmin edileceği üzere Mısrî'nin şiirleri üzerinedir.

Burada farklı yüzyıllarda yaşamış şairlerin şiirlerine Şemseddin Efendi'nin yaptığı tahmislerden on tanesine yer verilecektir.

1. Fuzulî

Türk edebiyatının zirve şahsiyetlerinden, Arapça, Farsça, Türkçe üç *Divan*'ın şairi olan Fuzulî'nin ömrü Kerbela'da geçmiş ve 1556 yılında bu şehirde vefat etmiştir. Divanları gibi üç dilde kaleme aldığı eserlerle XVI. yüzyılın önemli şahsiyetlerinden biri olduğunu belgeleyen Mehmed Fuzulî'nin özellikle *Leyla ve Mecnun* isimli mesnevisi aşk konusunda dünya klasiklerinden biridir. Tekke mensupları arasında çok yaygın olan bir eseri de Kerbela olayını 10 bab halinde anlatan *Hadikatü's-süeda* isimli eseridir. Manzum-mensur metinlerden meydana gelen eser, tekkelerde Muharrem ayının ilk on gününde her gün bir bölüm okumak suretiyle hatmedilirdi. Türkçe *Divan*'ını Abdülbaki Gölpınarlı neşretti (1961). Ali Nihat Tarlan şerh etti (1980).

Bugün mevcut olmayan mezar taşında şu beyit vardı:

Ne yanar kimse bana âteş-i dilden özge
Ne açar kimse kapım bâd-ı sabadan gayrı

Tahmîs-i Gazel-i Cenâb-ı Fuzûlî Kuddise Sırruh

Sâdık oldur kim olur tâbi' Hakk'ın fermânına
İtimâd eyler umûrunda müdâm Yezdânına
Hep rızâdır maksadı meyl eylemez rıdvânına

207-224

- Mehmet Şemseddin

AYDIN,

M. Şevki "Mehmed Şemseddin'in Din Eğitimi Anlayışı", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Danışman : Prof. Dr. Ahmet Uğur), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Eğitimi ve Sosyal Bilimler Bölümü, 1986, 139 S.

28 NİSAN 1993

Bursa Tarihi Araştırmacılarından m. Şemseddin ulusoy*

hikmet turhan dağlıoğlu

İstanbul'da 9 teşrinvevel 1936 cuma günü vefat eden Mehmed Şemseddin Ulusoy, Bursa'nın yetiştirdiği değerli şahsiyetlerdendir. Şemseddin efendi'yi eserleri itibari ile *Güldeste Riyazi İrfan* sahibi İsmail Belig efendi ile Bursa tarihini yazmış olan Baldırzâde Mehmed Selis ve Bursa vefiyatını kaydetmiş bulunan Ganizâde Abdüllâtif efendilerden daha üstün sayabiliriz.

Öldüğü zaman tam 70 yaşında bulunuyordu. Tab'an nâzik, çalışkan ve halûk aynı zamanda fevkalâde intizamperver bir zattı. Ölümünden bir gün evvel Topkapı'da Guraba Hastanesi kaşısında misafir olarak bulunduğu bir evde ziyaretine gitmiştik. Bu ölüme yaklaşmış zatın hayatta son bir hatırası olmak üzere fotoğrafını almak arzu etmiştim. Müsâdelelerini rica ettim. Oğlu Öğretmen Fahmettin babasının yanına oturunca yan ölü bir halde bulunan bu ihtiyar:

- Oğlum Fahmettin; saçımı, sakalımı eyice tara, fotoğrafım güzel çıksın; diye birkaç defa söylemişti..

Bu hal ve bu manzara Bay İbnil-emîn Mahmud Kemal ile birlikte hem dikkatimizi mucib olmuş hem de garibimize gitmişti. Kendisi uzunca boylu, aksakallı, açık alınlı, terbiyeli zarif bir zattı.

Şemseddin Ulusoy'un yazdığı *Gülzar-ı Mısır* adındaki esere göre 1867-1283 tarihinde Bursa'da doğmuştur. Pederinin İzmir'de bulunması hasebile çocukluğu İzmir'de geçmiştir. Bir müddet sonra Bursa'ya dönmüşler ve bu suretle merhum Rüşdiye tahsilini Bursa'da bitirmişlerdir. Tahsili hususî mahiyette olup

Şeyh Vahyi Efendi'den akaid ve tasavvuf okumuş ve boş vakitlerinde de kendisini tamamiyle ilme vakfetmiştir. 1305 tarihinde pederinin vefatı üzerine Bursa'da Mısır Dergâhı Şeyhi ve Pınarbaşı'ndaki İzzeddin Bey Camii'nin hatibi olmuştur. Bu son vazifeyi elli yıl fasılasız olarak yapmıştır.

Bir müddet Bursa'da nüfus ve vergi kalemlerinde çalışmıştır. Bundan başka birçok komisyon ve cemiyetlerde değerli hizmetlerde bulunmuştur.

Şemseddin Ulusoy'un en büyük eseri Bursa tarihi için hayatının sonuna kadar durmadan, dinlenmeden çalışarak meydana getirdiği *Bursa Tarihi*'dir. Kendisi bu itibarla Bursa Halkevi tarih, dil ve edebiyat şubesinde fâal bir üye olarak çalışmıştır.

Eserlerinden *Yadigârı Şemsi* müstesna olmak üzere hepsi gayri matbudur. Başlıca eserleri şunlardır:

1- *Hamse-i İbrar-ı Şemsi* (Mevlûdi nebevî, Mîrâç, Mevlûdi-Âli, Mevlûdi Fatma, Mevlûdi-Hüseyn'den ibarettir).

2- *Gülzar-ı Mısır-1 - Yadigâr-ı Mısır-1*. Bu üç kısımdan ibarettir:

a- *Gülzar-ı Mısır-1*. Hazreti Mısır-îl Niyazi'den bahistir.

b- *Yadigâr-ı Şemsi*. Bursa'daki tekyelerin yapıldığı tarihten tekyelerin lağvına kadar gelip geçmiş şeyhlerin tercemei hallerinden bahistir ki bu eserin yansı Halim Paşa'nın Bursa valiliği zamanında Paşa'nın yardımıyla tabedilmiştir.

c- *Yadigâr-ı Şemsi*'nin ikinci kısmı. Bu kısım tekyesi olmıyan şeyhlerle Belig'in *Güldeste*'sine geçmeyen âlim ve şairlerin ve bazı Bursa eşrafının tercemei hallerinden bahseder.

3- *Ezhar-ı Şemsi*. Bursa'lı ve Bursa'ya mensup şairlerin tercemei hallerini gösterir.

4- *Miyâr-ı Şemsi*. Okuduğu tarih kitaplarındaki yanlışları tashih eden bir eserdir. Bu kitabın bir kısmı Bursa'da çıkan "*Yeni Fikir*" gazetesinde basılmıştır.

5- *Eş'ar-ı Şemsi*. Mecmuayı eş'ardır.

6- *İtîmar-ı Şemsi*. Bursa'daki Ulu Cami için-deki yazıların tarihçesini hâvidir.

7- *İhtiyar-ı Şemsi*. Eski şairlerden beğendi-

Mehmed Şemseddin Efendi'nin Makaleleri-v

dr. kâmil akarsu
dr. mustafa tatçı

M. Şemseddin Efendi'nin "Kur'an" başlıklı aşağıdaki makalesi, *Bergüzâr-ı Mısır (Mısır'nın Hediyesi)* adlı eserinin 28-29. sayfalarında. Müellif merhûm bu makalesinde Kur'an'ın belâgat, fesâhat, i'câz ve sâir yönleriyle üstünlüklerini sebepleriyle birlikte izah etmekte, Kur'an-ı Kerim'i İncillerle karşılaştırarak İslâmın çalışmaya verdiği önemi vurgulamaktadır. Şemseddin Efendiye göre Kur'an'ı her önüne gelen yorumlayamaz. Onu yorumlamak için pek çok ilim ve fenden haberdar olmak gerekir. Aşağıda çeviri yazısını verdiğimiz muhtasar makalede bu hususlar işlenmektedir.

Kur'an

Kişi, bilmediği şeyden bahsetmemelidir. Çünkü cehâlettir, mûcib-i hacâlettir.

Avrupalılar, kendi muhitlerine, dinlerine, İncillerine bakarak dîn-i İslâm-ı da öyle zannediyorlar. Bunların mütefekkir ve münevver fikirlerinin dîn aleyhinde yazdıklarını, biz kabûl edemeyiz. Çünkü İncil, sa'ye değil, 'atâlete sevk ediyor. (İncil-i hakiki tabî'i böyle değildir. Elde bulunan ve muharref olan İnciller ki, müelliflerinin ba'zısı, Havâriyyûndan, ba'zısı asr-ı Mesîhi idrâk etmeyen tâbi'îndendir.) Ümûr-ı dünyeviyyeden, ticâretten, siyâsiyât-tan men' ediyor. Dîn-i İslâm ise sa'ye, çalışmaya teşvîk ediyor. Kur'an-ı Kerim'in her âyetinde, her sûresinde sa'ye dâ'ir emirler vardır. Fakat bu Avrupalı efendiler İncil'in Hazret-i İsa'dan sonra cem' edildiğini, daha doğrusu Cenâb-ı İsa'nın tercüme-i hâliinden ibâret olduğunu, o da biri birine muhâlif olmak üzere te'lîf kılındığını bildiklerinden Kur'an-ı Kerim'i de böyle zannediyorlar. Ve öyle zannettirmek istiyorlar.

Kur'an'ın delîl-i naklisini bırakalım; aklen düşünelim: Kur'an, bir hârîka olup kelâm-ı beşer olmadığını bilmek, anlamak, behemâhâl lisân-ı Arabın kavâ'idine, usûlüne, fûrû'una, kühüne, gavâmızına, vef âyıkına, hakâyıkına vâkif olmağa mütevakkıftır. Araplar beyninde bir kelimenin neye delîl olduğunu ve o işâretten maksad ne olacağını, muhkem midir, müteşâbih midir, anlamak lâzımdır.

Kur'an-ı Kerim'in nüzûlü esnâsında bulunan füsehâ-yı Arap, bülegâ-yı Kureys, Kur'an-ın fesâhatine, belâgatine, i'câzına, hayret ederek, müşrik oldukları hâlde "Bu kelâm-ı beşer değildir" diyerek fesâhatine secde ettiler. Mu'allakât-ı seb'anın altısını indirdiler. Estâ'izübi'llâh "yâ'erdu bla'î mâ'eki ve yâ semâ'ü aklî" ¹ âyet-i celilesi şeref-nüzûl ettiğinde İmriü'l-Kays'ın kızı, "Artık babamın sözünün de ehemmiyeti kalmadı" diye bizzât yegâne kalan mu'allakât-ı Seb'a'nın yedincisini de indirdi. Bu âyetteki fesâhat ve belâgat, ne gibi şeydir? Ne anlıyoruz, insâf edelim! Kur'an "el hâletü hâzihi" (Durum budur): "Ben kelâm-ı beşer isem, işte meydân, bana benzer bir sözde siz söyleyiniz, hatta bir kısa âyetime nazîre yapınız." diyor. Kur'an'ı anlamak için sarf, nahv, mantık, me'ânî, bedî', kelâm, lûgat, emsâl-i i'reb, kırâ'at, târih, hadîs gibi on beş-yirmi kadar 'ulûm ve fûnûnu bilmek lâzım. Bâhusûs bir kelimenin Araplar beyninde ne gibi şey murâd edildiğini anlamak lâzım. Yoksa mekâtibde sarfın mebâdîsi nahvın başlangıcını okumak "El Müşezzeb" görmeye Kur'an'dan ne anlayabiliriz ki? Oradan bahse girişilsin. Şimdi insâf edelim. Ben Fransızca bilmem. İşte şu ibâreyi "....." ² görünce ben diyorum ki 'acâyib, bu nasıl yazı, nasıl ibâredir? Yazıya benzer yeri var mı? Şu sarf dediklerine bak. Kimisi pantolon gibi iki bacak. Kimisi simit gibi yuvarlak. Bu âdetâ oyuncak." demiş olsam, o lisâna, o kitâbete vâkif olanlar, benim için ne derler?" Hay câhil budala, sen o lisânı bilmezsin, ondaki inceliği hattaki nezâketi anlamazsın, bari bilmediğim şeye karışma. Karışıp da âleme gülünç olma." demezler mi? Şu hâlde kişi bilmediği şeyden bahsetmemelidir. Çünkü cehâlettir, çünkü mûcib-i hacâlettir.

"Ve lini'me mâ kâle kerramallahu vechehu rahimallahu imrien arefe kadrehu ve lem yeteadde tavrahu sadaka Resûlallah."

7 Rebiü'l-Evvel 1334

31 Kanûn-ı Evvel 1331

Yevm-i Perşembe. Sâat 09⁰⁰

Muhammed Şemseddin El Hasenî, El-Hüseynî, El Halvetî, El-Kadirî, Es-Sadî, El-misrî.

1. Sûre-i Hûd/âyet 44: "Allah tarafından, Ey arz suyunu yut, ey gök sen de tut, denildi. Su çekildi ve iş bitirildi..."

2. Buradaki ibare Fransızca olmalıdır. Ancak makalenin orijinalinde yoktur. Unutulmuş olmalı.

-Mehmed Şemseddin

BURSALI BİR TARİHÇİ
MEHMET ŞEMSETTİN (ULUSOY) EFENDİ

Mustafa KARA*

ÖZET

M. Şemseddin Efendi, Bursa Mısrî Dergâhı'nın son şeyhidir. Gülzar-ı Mısrî adlı eserini bu tekkenin tarihine tahsis etmiştir. Bu eserin sonunda, son postnişin olarak kendi hayatı hakkında da bilgi vermiştir.

RÉSUMÉ

Un Historien De Bursa Mehmet Şemseddin (Ulusoy) Efendi

Mehmet Şemseddin Efendi est le dernier scheik (maître spirituel) du couvent de Bursa Mısrî. Il a consacré son ouvrage intitulé Gülzâr-ı Mısrî à l'histoire de cette confrérie musulmane. Vers la fin du livre, il donne aussi des indications concernant sa propre vie.

Osmanlı Devletinin ilk başkenti olan Bursa'nın birçok ilim, fikir ve siyaset adamı yetiştirdiği bilinmektedir. Son altı asrın büyük mutasavvıflarından bir kısmı da sözkonusu bölgede yetişmiştir. Bu mutasavvıflardan bir bölümü tasavvufî düşünce başta olmak üzere değişik konularda eserler vermiş, bir kısmı "eline kalem alma"dan "gönül alma"yı tercih etmiş ve insanlara sadece söz ve davranışlarıyla faydalı olmuş, bir kısmı da her iki yola başvurmuştur. Mehmet Şemseddin Efendi (öl. İst. 1936) bunlardan biridir.

* Doç. Dr.; Uludağ Üniv. İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Tarihi Bilim Dalı.

SIR YAYINCILIK

Emir Hanı No: 49 Ulucami yanı 16010 BURSA

Tel: (224) 223 72 10

siryayincilik@hotmail.com

Ulusoy, Mehmed Şemseddin
(2004/2) 175/12

Mehmed Şemseddin el-Mısri (Ulusoy)

MEVLİD

*Mesâr-ı Şemsu'l-Mısri
Fi'l-Mevlâdi'l-Muhammedi*

10 Eylül 2008

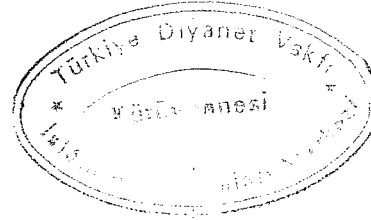
© *Mevlid, Mesâr-ı Şemsu'l-Mısri fi'l-Mevlâdi'l-Muhammedi*

Sır Yayıncılık 2008

Mustafa Kara

HAZIRLAYAN:

Mustafa Kara

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	175412
Tas. No:	7811.219 12.11.11

ISBN 975-6720-32-5

Dizgi / Sayfa Düzeni / Kapak: Sır

Baskı - Cilt: Furkan Matbaası

Bursa Mart 2008

SIR YAYINCILIK

- Cürçani, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed es- Seyyid eş- Şerif, *et-Ta'rifat*, Dârü'l-Kütübi'l-Arabi, Beyrut 1996.
- Ebü Hanife, Nu'mân b. Sâbit, *İmâm-ı A'zam'ın Beş Eseri*, (haz. Mustafa Öz), MÜİFV. Yay. İstanbul 2002.
- Eş'arî, Ebü'l-Hasan Ali b. İsmâil, *Makâlâtü'l-İslâmiyyin ve'htilâfû'l-musallîn*, (thk. Helmut Ritter), Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1980.
- Fîrûzâbâdî, Ebü Tâhir, Mecdüddin Muhammed b. Yakub b. Muhammed, *Kamus Tercümesi*, "kvn" md., (trc. Asım Efendi), İstanbul 1289.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Ali el-Ensâri, *Lisanü'l- Arab*, "kvn" md., Dâru Sadır, Beyrut 1300.
- Karadaş, Cağfer, "Kerrâmiye ve İtikâdî", *Kelam Araştırmaları Dergisi*, 5:2 (2007).
- Kutlu, Sönmez, "Kerramiyye", *DİA*, Ankara 2002, XXV, 294.
- Kutluer, İlhan, "Mekan", *DİA*, Ankara 2003.
- Mâtürîdî, Ebü Mansûr Muhammed b. Mahmûd, *Kitâbü't-tevhîd*, (thk. Bekir Topaloğlu- Muhammed Aruçi), İsam Yay. Ankara 2003.
- Nesefî, Ebü'l-Muîn Meymûn b. Muhammed, *Bahrü'l kelâm fi akaidi ehli'l-İslâm*, Matbaatu Maşriki'l-İrfan, Konya 1327.
-, *Tebssuratü'l-edille fi usulî'd-dîn*, (nşr. Hüseyin Atay), I-II, DİB Yay. Ankara 2004.
-, *et-Temhid fi usulî'd-dîn*, (thk. Abdülhay Muhammed Kabil), Dâru's-Sekâfe, Kahire 1987.
- Pezdevi, Ebü'l-Yusr Sadrulislam Muhammed b. Muhammed, *Ehl-i Sünnet Akaidi* (trc. Şerafeddin Gölcük) Kayıhan Yay.İstanbul 1994.
- Râgîb el-İsfehânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal, *el-Müfredât fi Garibi'l Kur'ân*, Mektebetu'l-Anglo, Kahire 1970.
- Şehristânî, Ebü'l-Feth Muhammed b. Abdülkerim, *el-Milel ve'n-nihal*, (thk. Abdülemir Ali Mehna- Ali Hasan Faur), I-II, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1990.
- Yavuz, Yusuf Şevki, " İstiva", *DİA*, İstanbul 2001, XXIII, 402-404.
-, " Müşebbihe", *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 157.
- Yücedoğru, Tevfik, *Ehl-i Sünnet'e Giden Yolda İbn Küllâb ve Küllâbiye Mezhebi*, Emin Yay., Bursa 2006.
- Zebîdî, Ebü'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed b. Muhammed, *Tâcu'l- Arûs min cevâhiri'l- kamus*, "kvn" md., Dâru Sadır, Beyrut 1306.

Ulusoy Mehmed Şemseddin

Bursalı Mutasavvıf Tarihçi Mehmed Şemseddin Efendi ve Seyahatnamesi "Dildâr-ı Şemsi"

Yusuf Kabakçı
Vaiz, İnegöl/Bursa

Özet

Mehmed Şemseddin (ULUSOY) Efendi, 1866'da Bursa'da doğmuş bir mutasavvıf tarihçidir. Özellikle Bursa şehrinin kültürel hayatıyla ilgilenmiş ve çoğunluğu Bursa'yla ilgili olmak üzere muhtelif konularda yirmiden fazla eser yazmıştır. Çocukluğunda babasının memuriyeti, daha sonraki dönemlerinde de özel sebeplerle İstanbul, Selanik, Limni ve Midilli Adaları başta olmak üzere pek çok yolculuk yapmıştır. Bu yolculuklarda tuttuğu notlarını "Dildâr-ı Şemsi" adıyla seyahatnâme tarzında yazmıştır. Bu seyahatnâme gezilen yerlerin sosyo-kültürel hayatı ve özellikle tekke ve dergâhları hakkında verdiği bilgiler açısından önemlidir.

Abstract

Mehmed Şemseddin Efendi, a Sufi Historian of Bursa, and His Book of Travels "Dildâr-ı Şemsi"

Mehmed Şemseddin (Ulusoy) Efendi is a Sufi historian who was born in Bursa in 1866. He especially dealt with the cultural life in Bursa and wrote more than twenty books most of which is about Bursa. In his childhood because of his father's appointments and later for some particular reasons, he traveled to many cities and

MİSRÎ DERGÂHI SON ŞEYHİ MEHMET ŞEMSETTİN ULUSOY'UN KİTAPLARI

“HÂKİSÂR-I ŞEMSÎ”

• Raif Kaplanoğlu*

Mehmet Şemsettin'in kitapları hakkında en ayrıntılı bilgi, Kâzım Baykal tarafından Uludağ dergisinde yazdığı makalelerde bulunmaktadır. Baykal bu çalışmasında, sadece kitapların kaç sayfa ve içeriğinde neler olduğuna ilişkin bir-iki cümlelik açıklamalarla yetinmiştir(1). Ayrıca Fındıkoğlu(2), Yücer(3), Kara(4), Tatçı(5) İbnülemin İnal(6) ile Kaplanoğlu(7) tarafından yazarın kitapları ve yaşamöyküsü hakkında makaleler yayımlanmıştır.

Yazarın sadece üç kitabı basılmıştır. Yedigâr-ı Şemsî adlı kitabı önce, ilk cildi Arap harfli olarak, daha sonra da Bursa Dergâhları adıyla Mustafa Kara ve Kadir Atlansoy(8) tarafından yayımlanmıştır (İst. 1997). Ayrıca Mevlidi (Mısır-1924) ile Misâr-ı Şemsî adlı kitapları da basılmıştır(9).

Sanıyorum Mehmet Şemsettin ile ilgili yapılan etütlerin hiçbiri, yazarı tümüyle anlamaya ve anlatmaya yetmemiştir. Çünkü yazarın, Bursa'ya dair yazdığı kitaplarının tümünü görüp inceleyen bir araştırmacı olduğumu sanmıyorum. Nitekim yazar hakkında yazılan yazılarda 15 kadar kitabı olduğu belirtilmektedir. Oysa bugün yazarın Bursa'ya ilişkin 20 kadar kitabı olduğu anlaşılmaktadır.

Bazı araştırmacılar, Mehmet Şemsettin'in kitaplarının yağma edilerek yok edildiği yazmaktadır. Bu büyük bir iftiradır. Mehmet Şemsettin, Bursa'nın yetiştirdiği en büyük kent tarihi araştırmacısı olduğu gibi mükemmel bir koleksiyonerdir de. Oğlu Fehmettin Ulusoy da, en az babası kadar değerli bir kişi olup babasının yazdığı tek sayfalık notları bile kutsal bir belge gibi özenle saklamıştır. Torunu Mecdi Ulusoy da, koleksiyonun dağılmadan Ahmet Ö. Erdönmez'e ulaştırmıştır. Bugün Mehmet Şemsettin'in tekke eşyaları dışında, kitaplarının tümü, hatta tek sayfalık notları bile Erdönmez Koleksiyonu'nda özenle korunmaktadır. Yazarın kitapları dışında 3-4 bin dokümandan oluşan notları da Erdönmez Koleksiyonu'ndadır. Bu koleksiyona ait gerek objeler, gerek dokümanlar, Bursa kent tarihi için çok değerli olup bunları yazan, biriktiren Meh-

met Şemsettin'i, onları özenle saklayan oğlu **Fehmettin** ve torunu **Mecdi Ulusoy** ile, koleksiyonu halen özenle koruyan **Ahmet Ö. Erdönmez**'i bir Bursalı olarak şükranla anıyorum. Bu değerli belge ve dokümanların tasnif çalışmaları tamamlanarak, Erdönmez Arşivi'nin bir an önce araştırmacıların hizmetine sunulmasını diliyorum.

Hâkisâr-ı Şemsî

Mehmed Şemseddin'in özel kitaplığında, 102 numarada kayıtlı bulunan Hâkisâr-ı Şemsî, Bursa'nın türbelerine ilişkin yazılmış en ayrıntılı kitaptır. Yazarın kendi el yazısıyla, tek nüsha olan bu kitap 254 sayfadır.

Her kitabında olduğu gibi başında, kitabı neden kaleme aldığına dair bir yazıdan sonra "mukaddime" (s.6) başlığı altında iki sayfalık bir giriş bölümü yer almaktadır. Kitapta yer alan türbeler ile sayfa numaraları şunlardır:

Emir Sultan (8), Abdal Mehmet (23), Okçu Baba (31), Üftade (31), Akbiyık Sultan (37), Ahmet Gazzi (39), Eşrefzade Dergahı (42), Esiri Mehmet (43), Abdal Murat (44), Üç Kuzular (49), Umur Bey (51), Atinalı Ali Rıza (53), İsmail Hakkı Celveti (57), Eskici Mehmet Dede (59), Et Dede (61), At Dede (61), Ahi Şemsettin (62), Ece Sultan (62), Alaca Hırkalı (64), Abdal Musa (65), Ay Dede (68), Oruç Bey (69), Ahmet Bey (70), Oyun Dede (70), Emin Efendi (71), Fenari Ahmet Paşa (73), Elvan Bey (74), Emir Gazi (74), Molla Ayas (76), baba Zakir (78), Bahri Baba (79), Başçı İbrahim (80), Buhara Tekkesi (81), Bahadır Ağa (82), Baba Efendi (82), Pir Emir Sultan (85), Pars Bey (87), Tizveren Sultan (89), Timurtaş Paşa (89), Cafer Efendi (94), Cununi (95), Çekirge Sultan (96), Çelebi Efendi (Niyazi Mısri) (97), Çoban Bey (109), Şabaniye Tekkesi (109), Cerrah Bey (110), Çıraklı Dede (110), Çakır Mehmet Dede (111), Hamza Bey (113), Hatırhoş Sultan (114), Hüsamet-tin Efendi (115), Hacı Yakup (116), Hacı Sevinç (116), Hacı Ava (117), Hasan Efendi (118), Hacı Şevki (118), Bahar Dede (119), Hamam Tekke Tür-

* Araştırmacı/Yazar

Yadigâr-ı Şemsî'nin Neşrinin 90. Yılı Münasebetiyle MEHMET ŞEMSEDDİN ULUSOY

• Mustafa Kara*

Osmanlı kültürünü günümüze taşıyan "köprü şahsiyetler" vardır. Dünümüzün ilim, irfan ve sanatını bugüne ulaştıran insanlar: Fuat Köprülü, Abdülbakî Gölpinarlı, Ali Nihat Tarlan, İbnûlemin Mahmut Kemâl, Sadettin Nüzhet Ergun... Özel anlamda şehirlerin tarihiyle bugünkü insanları buluşturan kalemler de vardır. İşte Mehmet Şemseddin Ulusoy bunlardan biridir. O yazdığı kitaplarla, yedi asırlık Bursa kültürünü anlatan eserler zincirinin önemli halkalarından birini meydana getirmiştir. Özellikle Bursa'da yaşayan ilim, irfan, sanat ve siyaset adamlarından bahseden Baldırcade'nin Ravza-ı Evliya isimli eseriyle başlayan Göldeste, Gülzar-ı Suleha, Ravzatül-Muflihun, Zübdetül-Vekayî ile devam eden ve Mehmet Fahrettin Efendi'nin Gülzar-ı İrfan'ıyla kendisine ulaşan zincire yeni bir halka ilave etmenin gayreti içinde olmuştur. Onu "anlayan"lardan biri de Son Şairler, Son Sadrazamlar, Son Hattatlar gibi muhalled eserlerin sahibi, dostu İbnûlemin Mahmud Kemal İnal'dır. Ulusoy'la ilgili şu cümlelerini ihtiva eden Son Şairler, yayınlanmaya başladığında Yadigâr-ı Şemsî'nin yazarı hayattaydı:

"Bu himmetli şeyh, ömrünü beyhude geçirenlerden değildi. Vatanı olan Bursa'da yetişen ulema, meşayih, şuaraya ve Bursa kabirlerine medfun meşahir, camilere, medreselere, tekkelere, türbelere vesair mevadda dair büyük-küçük, manzum-mensur eli eser yazdı. Bütün eserlerinin unvanı kendi ismine muzaaftır. Behar-ı Şemsî, Ezhâr-ı Şemsî, Bergüzâr-ı Şemsî... Eşar-ı Şemsî namındaki Divan'ı 600 sahife kadardır. Biçare ademin yalnız başına ve zaruret içinde vücuda getirdiği bu kadar eserden – Bursa meşayihinin terceme-i hallerini ihtiva eden- Yadigâr-ı Şemsî'nin ancak yarısı basılabildi. Memleketlerinde son zamanlarda onun gibi himmetli, gayretli bir müellif yetiştiği için umum Bursalılar, bilhassa ilme mensup olanlar iftihar etmeli ve eserlerini bastırarak ziyadan

kurtarmağa çalışmalıdırlar. Çünkü onun gibi bir gayret-i mücesseme her vakit yetişmez. Biz birbirimizin hâl-i hazinini pek iyi biliriz. Yankesici gibi şuradan buradan çarparak değil, mezahim ve müşkilat ile pençeleşerek cehd-i zatî ile ortaya koyduğumuz eserler uğrunda neler çektiğimizi ancak hemhâlimiz olanlar takdir ederler."

Şemseddin Efendi, 1936'da vefat ettikten sonra kendisiyle ilgili olarak kaleme alınan ilk eser meşhur sosyolog Prof. Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'na aittir: "Bursa müverrihlerinden Mehmet Şemseddin'in Hayatı ve Eseri" adını taşıyan bu küçük araştırma 1941 yılında basılmıştır.

Fındıkoğlu, bu eserinde Ulusoy'un yazma halinde, oğlu Fahmeddin Efendi'de bulunan şu eserlerini kısaca tanıtmıştır:

- 1- Mezâr-ı Şemsî
- 2- Gülzâr-ı Mısrî
- 3- Yadigâr-ı Şemsî
- 4- Bahar-ı Şemsî
- 5- Bergüzâr-ı Şemsî
- 6- Ezhâr-ı Şemsî
- 7- Mi'yar-ı Şemsî
- 8- İftihar-ı Şemsî
- 9- Eş'âr-ı Şemsî
- 10- Medâr-ı Şemsî
- 11- Karar-ı Şemsî
- 12- Devvâr-ı Şemsî
- 13- Hâkisâr-ı Şemsî (1)

Ziyaeddin Fahri araştırmasına şu cümlelerle başlamıştır: Türkiye'nin kültür tarihini tetkik edenler, bilhassa bu tarihi zaman zaman tezahür ettiği merkezler itibariyle araştıranlar, Türkiye şehirleri içinde Bursa'ya hususî bir ehemmiyet atfetmeğe mecburdurlar. Daha İstanbul onbeşinci asırdan itibaren devlet merkezliği vechesinden olduğu kadar harsî faaliyet bakımından da genç imparatorluğun bütün fikri enerjilerini kendisine çekmeğe başlamadan evvel Bursa, yüksek tedrisat ile alakadar müesseseleriyle dikkati

*Prof. Dr., U. Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü

ile Gazalî arasında bir hüküm vermek maksadıyla yazılmıştır. Gazalî'den geniş ölçüde istifade edilen eserde, 22 mesele üzerinde duruluyor. Kitapta, yeri geldikçe Gazalî'nin hatalarına da işaret edilmiştir. Ruh meselesinde ve cesetlerin haşri konusunda müstakil denilebilecek bir düşünce ve istidlal çizgisi takip etmiştir.¹⁴¹

M. Mantık

1- *Şemsiyye*:¹⁴² Necmeddin Ömer b. Ali Kazvinî (ö.693/1293) tarafından kaleme alınmıştır. "Katibî" diye tanınan Kazvinî, Nasîruddin Tusî'nin talebesidir. Esere bir çok kişi tarafından şerh yazılmıştır. Medreselerde ders kitabı olarak okunan *Şemsiyye*'nin en önemli şerhi, aynı zamanda yine medreselerde okutulan ve Sadeddin Taftazanî tarafından yazılan şerhtir.¹⁴³

2- *Metâliu'l-Envâr*:¹⁴⁴ Müellifi kadî Siraciüddin Mahmud b. Ebu Bekir Urmevî'dir (ö.682/1283). Medreselerde ders kitabı olarak okutulan eserin, çok sayıda şerh ve Hâşiyesi vardır. Ayrıca şerhleri de medreselerde okutulmuştur.¹⁴⁵

3- *Husâm-ı Kâti*:¹⁴⁶ Medreselerde mantıktan ders kitabı olarak okutulan İsağojî'nin Husam-ı Kati tarafından yapılan ve kendi adıyla isimlendirilen, aynı zamanda kendisi de medreselerde okutulan şerhtir.¹⁴⁷

¹⁴¹ Baldırzade, a.g.e, s. 37b; Uzunçarşılı, a.g.e, II, 655; Doğuştan Günümüze İslâm Tarihi, XIV, 203; İsmail Paşa, a.g.e, II, 433

¹⁴² B.Ş.S. A 137/122b; A 165/67b, 181a

¹⁴³ Katip Çelebi, a.g.e, II, 1063; Mizanü'l-Hak, s. 159; Uzunçarşılı, İlmîye Teşkilatı, s. 27ns; Hızlı, a.g.e, s. 149

¹⁴⁴ B.Ş.S. A 191/12b

¹⁴⁵ Katip Çelebi, Keşfuz-Zunun, II, 1715; Mecdi, a.g.e, s. 172-173; Gümüş, a.g.m, VIII, 136; Uzunçarşılı, a.g.e, s. 26 (5. Dipnot)

¹⁴⁶ B.Ş.S. A 91/12b, 30a, 56b (2adet); A 137/122b

¹⁴⁷ Cheneb, Moh-Ben "İsağojî", İ.A, V (II), 1066; Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II, 586; İsmail Paşa, a.g.e, I, 286

700. Yıla İthaf Edilen Bir Kitap Yâdigâr-ı Şemsi

İHSAN DENİZ*

Bursa tasavvuf kültür tarihinde mühim bir yeri olan Mehmed Şemseddin'in eseri *Yâdigâr-ı Şemsi*, "Bursa Dergâhlan" adı altında 'nihayet' yayımlanabildi.¹ 'Nihayet' diyorum, zira bu kıymetli eserin 5 yılı aşkın bir süredir hazırlık ve basım serüvenine konu olduğunu biliyorum. Bu vesileyle *Yâdigâr*'ın özellikle dünyada tek nüsha olan yazma bölümünün ^peşinde yıllardır koştuğuna Mustafa Kara Bey'le, transkribe edilerek dilimize kazandırılmasında yoğun hizmetleri tâkdir toplayan Kadir Atlansoy Bey'e ve söz konusu hacimli eseri fedakârâne gayretlerle yayın/yayımını gerçekleştirerek büyük bir boşluğu dolduran ve dolayısıyla bizlere ulaştıran Uludağ Yayıncıları, yetkililerine şükranlarımı ifade etmek istiyorum.

Yâdigâr-ı Şemsi, tarih boyunca Bursa'da varlık bulan tekke ve zaviyelerin isimleriyle buralarda hizmet veren dervişlerin kronolojik sayım dökümünü yapan ve bu dervişleri kimi menkıbeleriyle ele alıp tanıtan bir çalışma. Kitapta yaklaşık 72 tekeden söz ediliyor.

Eserin müellifi Mehmed Şemseddin Efendi (öl. 1936), Bursa Mısır Dergâhı'nın son şeyhidir ve kaleme aldığı eserini 1900'lü yulardan itibaren vefat tarihine kadar geçen sürede genişletmiş ve değişimleri esere ilâve etmiştir.

Kitabın "Takdim" bölümünden anlaşılıyor ki, müellif, eserini iki cilt halinde düşünmüş; *Gülzâr-ı Mısırî* adını taşıyan ilk cilt-Bursa Mısır Dergâhı'na tahsis edilmiş, ikinci cilt ise Bursa'daki diğer tekke ve zaviyeleri tanıtan *Yâdigâr-ı Şemsi*'ye konu olmuştur. Said Halim Paşa'nın kardeşi olan zamanın

* Şair, yazar

¹ Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr-ı Şemsi - Bursa Dergâhları*, Haz. Mustafa Kara/Kadir Atlansoy, Uludağ Yayıncıları, 1987.

Yadıgâri-Şems (1)

Kütüphanesi
İslâm Ansiklopedisi

یادگار شمسی

روسه دین موصوفه درگاهوں کے بارے میں محتاج کو ایک تراجم اور التالیف

مؤلف

حاصلاتی روسہ دارالمنیر مسدہ عالمی

مؤلف

نصوی درگاہی سجادہ شمسی محمد شمسی الدین

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Kütüphanesi	
Kayıt No. :	2800
Tasnif No. :	922.977 ŞEM.Y

۱۳۳۴

روسہ — مطبعہ ولایت

739
4

duğu şeylere cevap verememiştir. Fazlur Rahman daha sonra "İslâm ilimlerinin yeniden oluşturulması" başlığı altında tarihî geçmiş, geçmiş ile olan bağlar, geçmişteki İslâm ilimlerinin durumu ve günümüzle olan ilişkisi; kelim, hukuk ve ahlâk, felsefe ve sosyal bilimler ve bu konulardaki kendi önerileri üzerinde duruyor.

Fazlur Rahman'ın eseri, İslâm bütünü içerisinde, eğitimin özel yerine dikkat çekmesi açısından önemli ve cikkate değer bir çalışmadır. Hatta yazarın İhvan-ı Müslimin ve Cemaat-ı İslâmî gibi hareketlerin eğitim alanındaki kısırlıkları hakkında söyledikleri de yabana atılacak türden şeyler değildir. Fakat Fazlur Rahman'ın, kendinden önceki hemen tüm eğitim, felsefe, metafizik, fıkıh, tarih gibi alanlardaki çalışmaları âdeta inkâr etmesi, ya da ismen anıp fazlasıyla hafife alması, hangi gerekçelere dayanıyor bilemiyoruz. İnsan eseri okuduğunda, "dünden kalan işe yarar hiç mi bir şey yok" diye soruyor kendine. Allahü âlem, hakikat bundan mı ibâret?

(İslâm ve Çağdaşlık, Fazlur Rahman. Çevirenler: Alpaslan Açıkgeçen, Hayri Kırbaoğlu-Fecr Yayınları, 1990). □

Halil Akgün

"YADİGÂR-I ŞEMSİ" NİN YAYIMLANMAMIŞ İKİNCİ CİLDİ YAHUT KİTAPLARIN KADERİ

Geçen sene yayınlanan Bursa'da Tarikatler ve Tekkeler adlı eserin önsözünde, Bursa tekkeleri ile ilgili olarak kaleme alınan Yadigâr-ı Şemsî'nin yayınlanmamış kısmını göremediğimizi ifade etmiştik. Şimdi bu cümleyi biraz daha açabilme imkânına sahibiz. Kitabın yazarı Mehmed Şemseddin Efendi şair, tarihçi. Hepsinden önemlisi Bursa Mısır Dergâhı'nın son şeyhi. Bu dergâh Uluca-mi'nin kible tarafında şimdiki postahanenin bulunduğu yerde idi. Son postnişin Bursa ile ilgili mühim eserler kaleme almış bir kişi. Bu şehrin camileri, türbeleri, medreseleri, mezarlıkları, âlimleri şairleri onun ayrı ayrı eserlerine konu olurken bir eserini de Bursa tekkelerine tahsis etmiş: Yadigâr-ı Şemsî. Eserin yarısı (birinci cildi) 1332 yılında Bursa Matbaa-i Vilayet'te basılmış. Hasılatı Bursa Darülacezesi'ne ait olan bu eserin alt başlığı şöyle: "Bursa'daki mevcut dergâhlardan güzere-ri iden meşayih-i kiramin terâcim-i ahvalinden bâ-hisdir". Alfabelik olarak tekkeleri ele alan bu eserde

(Devamı karşı sayfada)

elif'ten (Emir Sultan Tekkesi'nden) ha harfîne (Hamam Tekke'ye) kadar otuza yakın dergâh hakkında bilgi verilmiş, postnişinleri tanıtılmış.

Gelelim eserin -birçok ilgili tarafından yıllardır aranan, izi sürülen- yayınlanmamış kısmının (ikinci cildin) hikâyesine. Bursa'ya geldiğim yıldan beri (1977) bu eseri görmek istedim. O yıllarda M. Şemseddin Efendi'nin mahdumu Fehameddin Efendi sağdı. Kendisiyle dostum Safiyuddîn Eşrefoğlu vasıtasıyla tanıştım. Fakat eserden istifade etmemiz bir tarafa görmemiz dahi mümkün olmadı. Bu sahanın insanlana ısrar etmek de bir nevi terk-i edeb olduğundan 'eyvallah' dedik. Gel zaman git zaman Fehameddin Efendi vefat etti (1984). Bu emekli öğretmen vefatı Yadigâr'ı yeniden ve âcilen gündeme getirdi. Bir müddet sonra duyduk ki Kütüphane satılmış. M. Şemseddin Efendi'nin kendi eserleri bir tarafa çok zengin bir kütüphaneye sahip olduğu biliniyordu. Varisler arasında ilmiyeye mensup kimse bulunmadığı için kütüphane satılmadı, adeta dağıldı. Çünkü bir kişiye değil birkaç kişiye satılmıştı. Acaba Yadigâr, kimde, nerede idi, nasıldı? Bu işin İstanbul'daki "baba"larına sordurduk. Aldığımız cevap: "O kitap İstanbul il hudutları içine girmedi" dediler. Kütüphanenin bir kısmını alan belliydi: İşadamı Ahmet Erdönmez. Kendisiyle dostum Dr. Ahmet Özkul vasıtasıyla irtibat kurdum. Gittik. "Kitaplar henüz tasnif edilmediğinden" göremeden geri döndük. Bir sene sonra Ahmet Bey ile Üftade Camii'nde teravih sonrası bir görüşmemiz daha oldu. Değişen bir şey olmadı. Zaten aranan eserin Ahmet Bey'de olduğu kesin değildi. Bir ümit...

Kitap'tan (şimdilik) ümit kesilerek Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler'in I. cildi günışığına çıkarıldı. Fakat Yadigâr kızıl elma olmaya devam etti. Bir müddet önce yine bir dostlar meclisinde konu açıldı, daha doğrusu konuyu açtım. Yayına hazırladığımız fakat baskısı henüz gerçekleştirilemeyen merhum Kâmil Kepecioğlu'nun 4 ciltlik "Bursa Kütüğü" macerası ile birlikte derdimi anlattım. Bursa kültürü ile ilgili faaliyetlere gerekli desteğin verilmediğini söyledim. Tabii bu yazdıklarımı da ilave ettim. Bu arada Dr. Özkul "tekrar eserin peşine düşelim" dedi. Eski eser meraklısı İşadamı Ahmet Bey'den üçüncü randevuyu aldı. Gittik. Bu sefer kitapları gördük. "Fehameddin Efendi'nin varislerinden aldığımız kitaplar bunlar" dedi. Küçük bir dolapta inil-ulaklı bir çok defter, cönk v.s. 10-15 tane de kitap. İlk anda şaşırdım. Demek ki Şemseddin Efendi'nin kütüphanesi gerçekten dağılmış. Kitaplara bakmaya başladım. Şeyh Efendi'nin kendi yazısıyla kendi eserleri... Fakat aradığım eser yok... Ve içimden eyvah sesleri ile son olarak rafın altında kalan bir esere daha uzandım ve ilk sayfasını açtım, "Fihrist-i kitab" ibaresini gördüm. Dört sütuna bölünmüş olan sayfaya şu kelimeler dört dela tekrar edilmiş: "Sahife/esâmi-i tekâyâ". Bir an için inanmadım, tekrar baktım. İçini kanıştırdım. Yanımda bulunanlar "o mu?" dediler. "Ona benziyor biraz daha bakmam lazım" dedim. Aranan bulunmuştu. Onbeşocakbindokuzyüzdoksanbirsalisaaatıyirmibir.

Dr. A. Özkul'un kefaletiyle eseri yarım günlüğüne aldık, götürdük. Ve o gece hayatımda ilk dela evin kapısını içerden kilitledim, yattım ve tabii uzun zaman uyuyamadım. Eserin yayınlanmamış bölümünde de otuz kadar tekke tanıtılmış. Bizim (ve tabii diğerlerinin de) bu bölümden istifade etmemiz için bu kadar yıl beklememiz gerekti. Peki Şemseddin Efendi ne yaptı? Yadigâr'ı nasıl yazdı? O da eser aradı mı? Kitabın hâlîme kısmında yer alan iki cümle ile yazımızı hitama erdirelim: "... el-hasîl müşkilat içinde tekkik ve tahkike çalıştım. .. Narlı (Tekkesi) Şeyh'i merhumun 'zayi olundu' denilen Gülzar-ı İrfan'ı da el geçdi. Gerçi birçok zahmetlere ducar olarak..." Ne diyelim?

"Arayan bulur" denir ama bizim süfilere bunun aksini de söylerler. Bulan arar. Şimdi biz Şemseddin Efendi'nin diğer eserlerini arıyoruz. Destûr Ya Hazret-i Pir...

Dergâh, c. 2/13, 1991 İstanbul

ime

ır

gecede

en

ır var

in

-Yadigâr-ı Şemsî

beldelerden

usu

p.

izi.

yrun

size efendim

y'in"

in

ini

z bu beldenin denizi
iskiyeli avlunun

rsan bizi